

Rapport deputaten eredienst

Generale Synode van de Gereformeerde Kerken Meppel 2017

Het auteursrecht van deze tekst berust hetzij bij de auteur, hetzij bij de Gereformeerde Kerken in Nederland. Voor alle zaken het auteursrecht betreffend kan contact opgenomen worden met het deputaatschap administratieve ondersteuning via: dao@gkv.nl.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in wat voor vorm of op wat voor manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

Inhoudsopgave

1	Taak deputaten eredienst	3
2	Rapportage n.a.v. de besluiten van de GS Ede	3
3	Gesprekken met TU en PC over de toekomst van het Steunpunt	8
4	Bevestiging van anderen dan predikant, ouderling, diaken	9
5	Bijbelvertaling	10
6	‘Nut en Noodzaak’ van het deputaatschap eredienst	13
7	Nieuwe opdracht	14
8	Financiën	14

Bijlagen

1	Opdracht GS Ede 2014 - 2015	15
2	Nieuwe opdracht	17
3	Samenstelling van het deputaatschap	18
4	Voorbeeld van ‘best practices’	19
5	Verslag gesprek NBG op 24 juni 2015	21
6	Rapport Steunpunt Liturgie	23
7	Rapportage ISK	37

“Het hart van het kerk zijn ligt bij de zondagse kerkdiensten. Plaatselijk is de kerkenraad verantwoordelijk voor die diensten. Landelijk zet de generale synode lijnen uit, met behulp van gezamenlijke afspraken en voorzieningen zoals het Gereformeerd Kerkboek, en verder door adviezen, informatie en stimulansen voor bezinning. De synode heeft voor dit alles het deputaatschap liturgie en kerkmuziek benoemd. Dit deputaatschap houdt zich bezig met de opdrachten van de synode, en voor de advies- en ondersteuningstaak is er het Steunpunt Liturgie.”¹

De GS Ede heeft deputaten bijbelvertaling toegevoegd aan deputaten liturgie en kerkmuziek. Bij de nieuwe opdrachten doen we het voorstel ons deputaatschap ‘eredienst’ te noemen, als overkoepelende term voor onze aandachtsgebieden liturgie, kerkmuziek en bijbelvertaling.

2 Rapportage n.a.v. de besluiten van de GS Ede

Liedboek 2013

De GS Ede besloot: ‘het *Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk* te aanvaarden voor gebruik in de kerken’; en: ‘de deputaten liturgie en kerkmuziek met het Steunpunt Liturgie op te dragen de invoering van het *Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk* te begeleiden door middel van een handreiking, voorlichting en adviezen’.

Het Liedboek heeft sindsdien voorzichtig ingang gevonden in onze kerken. Het beeld is heel divers. Er zijn kerken die er wekelijks gebruik van maken, kerken die er aan willen beginnen en kerken die er bewust vanaf zien. Naar ons idee heeft een groot deel van de GKv-adressen geen Liedboek thuis. Maar zelfs een schatting van percentages durven we hier niet te geven. Door de beamercultuur voelen mensen geen behoefte een bundel aan te schaffen, en is tijdens de kerkdienst de bron van een lied vaak onduidelijk. De onbekendheid met het Liedboek als veelzijdige bundel, ook voor gebruik thuis, is groot naar ons idee.

Vanuit het Steunpunt is *Liedboek handreiking ‘Met heel mijn hart’* uitgestuurd naar alle kerkenraden. Het staat ook als download op de website van het Steunpunt: <http://www.steunpuntliturgie.gkv.nl/liederen/>. Ook via het rooster Lied van de Maand worden de mogelijkheden van het Liedboek onder de aandacht gebracht, in combinatie met de tijd van het jaar. Met ingang van het seizoen 2015/2016 wordt er bij elk lied van de maand een korte toelichting aangeboden voor gebruik eigen context.

Enkele deputaten (meestal in de combinatie liturg & musicus) hebben presentatieavonden rond het Liedboek verzorgd bij kerken verspreid over het land. Ingrediënten van deze avonden: informatie over totstandkoming, indeling en gebruik van het Liedboek, en veel zingen, waarbij de breedte en variatie van het Liedboek wordt verkend. Door omvang van en onbekendheid met het Liedboek wordt zoeken in het Liedboek vaak als ‘maar wat rondzwemmen’ ervaren. De aanwezigen vonden het zeer plezierig om handreikingen aangeboden te krijgen voor het gebruik. In de praktijk blijken deze avonden aan te zetten tot een enthousiaste ontvangst en verder ontdekken van het Liedboek. Een avond kost gemiddeld € 450,-. Voor sommige kerken is dat een belemmering. We stellen voor € 1.000 in de begroting op te nemen, zodat we 10 kerken deze avond met 100 euro korting kunnen aanbieden.

Ook bij Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK) is materiaal aanwezig om de invoering van het Liedboek te ondersteunen.

¹ Bron: www.gkv.nl

Muziekprofiel

De GS Ede besloot: 'de kerken te adviseren daarbij een eigen muziekprofiel op te stellen, waarin op basis van de Schrift, naar de plaatselijke mogelijkheden en wensen, ingevuld wordt welke liederen gezongen worden'.

Dit advies is naar de kerken toegegaan d.m.v. rapportage over de synodebesluiten en d.m.v. nieuwsbrieven van het Steunpunt. In de Handreiking bij het Liedboek *'Met heel mijn hart'* is een uitgebreid hoofdstuk over het werken met zo'n muziekprofiel opgenomen. Naar ons idee hebben slechts enkele kerken echt een muziekprofiel als bedoeld opgesteld. De cultuur blijft grotendeels dat de voorganger de liedkeuze bepaalt, zonder dat daar beleid achter zit. Zie verder rapportage Steunpunt. (Zie Bijlage 5)

Afkortingen

De GS Ede besloot de volgende afkortingen in te voeren:

GK = Gereformeerd Kerkboek

LB = Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk (2013)

LvdK = Liedboek voor de kerken (1973)

PvN = Psalmen voor Nu

Opw = Opwekking

Deputaten erediensdienst constateren dat onze kerken nog lang geen uniform gebruik van deze afkortingen kennen. Met name het LB wordt nog vaak gebruikt voor het LvdK. In de praktijk blijkt het helpend als de eerste regel of titel van het lied erbij genoemd wordt. In de nieuwsbrieven van het Steunpunt is hier aandacht voor. Verder geldt dat het natuurlijk tijd kost om afkortingen gemeengoed te laten worden.

Het nieuwe Gereformeerd Kerkboek

De GS Ede besloot tot de invoering van het nieuwe Gereformeerd Kerkboek. De uitvoering van dit besluit leverde nog de volgende werkzaamheden op:

1. Overleg met ISK

De GS Ede besloot dat het GK alle 150 psalmen moest bevatten, inclusief de 48 die al in het Liedboek 2013 te vinden zijn. Bij het nemen van dat besluit realiseerde de GS zich niet dat de ISK hiervoor toestemming moest geven.

De bestuursleden van de ISK wilden die toestemming aanvankelijk niet geven. Ze begrepen niet waarom 48 psalmen dubbel beschikbaar moesten zijn. Ze hadden de indruk dat een volledige psalmbundel in het GK een signaal was dat binnen de GKv het GK als hoofdbundel zou gaan functioneren, met het LB als facultatieve aanvulling.

In twee gesprekken met ISK hebben we benadrukt: dat de psalmen een hoge status hebben binnen onze kerken, en dat een niet volledige psalmbundel heel vreemd zou overkomen; dat de samenstelling van het GK zo is dat de bundel duidelijk aanvullend is op het LB en niet andersom; dat tegelijk de situatie zo is dat er GKv-gemeentes zijn die het LB helemaal niet gebruiken; dat dit o.a. verklaarbaar is vanuit de 'liedovervloed' die in korte tijd binnen de GKv is ontstaan; dat we als deputaten ons inspannen het LB een goede ingang binnen onze kerken te doen krijgen en daarmee ons lidmaatschap van ISK ook recht willen doen.

Uiteindelijk leidde dit tot het volgende bericht van ISK:

"Bij dezen verlenen wij toestemming voor het nog eenmaal opnemen in een nieuwe editie van het Gereformeerd Kerkboek van de gevraagde psalmberijmingen, uiteraard tegen de daarvoor verschuldigde overnamerechten en administratiekosten."

In het Voorwoord van het GK is het volgende stukje opgenomen:

"Als Gereformeerde Kerken in Nederland danken we de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied voor de auteursrechtelijke toestemming om 48 Liedboekpsalmen opnieuw te gebruiken, hoewel deze psalmen inmiddels via het

door de GKv aanvaarde Liedboek beschikbaar zijn. Deze toestemming betekent dat het Gereformeerd Kerkboek met een volledige psalmberijming kan verschijnen.”²

2. Spellingscontrole

Een spellingscontrole werd uitgevoerd met behulp van de richtlijnen die ook gebruikt zijn voor het Liedboek 2013. Bijvoorbeeld: de uitgangs-t bij de gebiedende wijs meervoud vervalt (‘Looft, alle volken’ is geworden: ‘Loof, alle volken’); samengetrokken lettergrepen worden zoveel mogelijk volledig uitgeschreven en voor het zingen wordt d.m.v. een boogje de elisie aangegeven (heem’len → hemelen).

3. Rubricering

De door Ede vastgestelde gezangen moesten nog op een logische plek in het GK gezet worden. We hebben de rubricering van het Liedboek 2013 aangehouden, zodat de twee boeken zoveel mogelijk parallel te gebruiken zijn, en vervolgens de vastgestelde gezangen over de rubrieken verdeeld.

4. Een toelichting op het gebruik van de liturgische formulieren

N.a.v. de opdracht van de GS Ede hebben deputaten de volgende kadertekst voorafgaand aan de formulieren in het GK laten opnemen:

Liturgische formulieren

Bij de belangrijke kernmomenten in het leven van de kerk en van de gelovige zijn er *liturgische formulieren*. Dat zijn om te beginnen de sacramenten - Doop en Maaltijd van de Heer. Verder kernmomenten in het leven van de gelovige - Openbare Geloofsbelijdenis en Huwelijk – en kernmomenten rond het ambt – Bevestiging. Als laatste komt daarbij de omgang van de kerk met situaties waarin iemand volhardt in zonde - De kerkelijke tucht. Het zijn stuk voor stuk gebeurtenissen die niet vanuit de eigen invalshoek en overtuiging gestalte moeten krijgen, want het zijn momenten waarop de kerk *in gezamenlijkheid* spreekt en handelt. Vandaar deze formulieren.

Liturgische formulieren zijn eigen aan de Reformatie en de gereformeerde traditie. Ze bieden onderwijs en geloofsleer, maar reiken ook een *liturgische structuur* aan.

Het is in de vrijheid van de kerken om bij de verwoording van het *onderwijs* en de *gebeden* andere bewoordingen te gebruiken. Als van die vrijheid gebruikt wordt gemaakt is het van belang dat de vragen bij doop, belijdenis, huwelijk en bevestiging gelijk blijven. Dit is nodig vanuit het oogpunt van rechtsgelijkheid en rechtszekerheid. Wat betreft de liturgische structuur: het is aan te bevelen om die te volgen.

5. Kaderteksten

Deputaten eredienst hebben de vrijmoedigheid gehad om ook bij andere onderdelen van het GK korte toelichtende teksten op te nemen. We hebben daarmee een kleine bijdrage willen leveren aan liturgisch en gereformeerd bewustzijn binnen onze kerken. Zo staat deze kadertekst bij de tien geboden in het onderdeel Orden van Dienst:

² Zie ook het verslag in Bijlage 7 van Jetze Baas, vertegenwoordiger van de GKv in ISK, en vaak te gast bij vergaderingen van deputaten eredienst.

Tien Woorden

De tien geboden worden in de liturgie vaak 'de tien woorden' genoemd, gebaseerd op Exodus 34:28 en Deut. 4:13. De Tien Woorden helpen de gelovigen op twee manieren. In de eerste plaats vormen ze een spiegel: ze wijzen de zonden aan. In de tweede plaats vormen ze een kompas: ze wijzen de weg voor een leven in dankbaarheid. Deze twee aspecten zijn niet los van elkaar te zien. Maar het moment waarop de Tien Woorden in een kerkdienst klinken, legt wel accent op een van beide aspecten. Orde B (begin van de dienst) benadrukt de spiegelfunctie als voorbereiding op het gebed om vergeving. Orde C (tweede helft kerkdienst) benadrukt de kompasfunctie, richtsnoer voor een leven in dankbaarheid, in Christus' voetspoor.

En deze kadertekst bij de NGB:

Nederlandse Geloofsbelijdenis

Dit belijdenisgeschrift is in 1561 geschreven door de uit Wallonië (B) afkomstige Guido de Brès. Het was de bedoeling om aan de (katholieke) overheid en kerkelijke leiders duidelijk te maken dat mensen die meegingen met de Reformatie geen rebellen waren, maar gelovigen die hun houvast vonden in het evangelie van Jezus Christus. Deze aanleiding blijkt uit de uitgebreide aandacht die er is voor het rooms-katholieke en doperse denken, het gezag van de Bijbel, de kenmerken van de kerk en de taak van de overheid. Internationaal staat deze belijdenis bekend als de *Belgische Confessie*.

6. Taalcheck formulieren

Alle formulieren zijn voor definitieve opname in het GK nog een keer door deputaten gecheckt op taalfouten, onnodig moeilijke taal of kerkelijk jargon. Dat heeft enkele kleine wijzigingen opgeleverd (vanzelfsprekend zonder de inhoud te veranderen).

Drie voorbeelden:

- In het formulier voor bevestiging Predikanten staat o.a. bij hun taak: 'zij ontmaskeren de vruchteloze praktijken van de duisternis'. Deze woorden komen uit Efeze 5. In een voorgelezen formuliertekst zijn dit echter woorden van een hoge moeilijkheidsgraad. We hebben de tekst daarom veranderd in: 'Ze ontmaskeren de zonde als een macht die het leven kapotmaakt.'
- Bij de gebeden aan het slot van de formulieren voor bevestiging Predikanten en bevestiging Ouderlingen en Diakenen is een voetnoot opgenomen na de zin: 'Dan zal hij eens met al uw trouwe dienaren welkom zijn bij het feestmaal van zijn Heer.' Die voetnoot luidt: 'Op deze plaats zou voorbede voor de gezinsleden van de predikant toegevoegd kunnen worden.'
- In het formulier voor Openbare Geloofsbelijdenis wordt gevraagd naar 'de ware en volkomen leer'. Bij een kleine enquête onder belijdeniscatechisanten bleek dat ze massaal vielen over het woord 'ware' en dat associeerden met het GKv denken over de ware kerk. We hebben 'ware' op grond daarvan veranderd in 'echte'.

7. Overleg en controle

Met DAO was regelmatig overleg. Op verzoek van de drukker hebben we de drukproeven gecontroleerd. Dat bleek nog weer veel werk te zijn. Helaas is het GK veel later op de markt gekomen dan gepland. De oorspronkelijke planning was najaar 2015. Het is dus meer dan een jaar later geworden. Zie verder rapportage DAO.

Bovendien, en daarmee maken we een brug naar de toekomst, kon men in de tijd dat het besluit tot een nieuw GK viel, niet bevroeden dat in 2017 gemeenteleden die een kerkboek meenemen naar de kerk, een zeldzaamheid geworden zijn. deputaten eredienst zijn erg benieuwd naar de ontvangst en doorwerking van het GK binnen onze kerken. Waar mogelijk zullen ze zich hiervoor inzetten.

8. Generale Regeling

Tenslotte is met deputaten KO uitgebreid meegedacht over de vaststelling van de Generale Regeling voor de kerkdiensten. Zie hiervoor de rapportage DKO.

Steunpunt Liturgie

De GS Ede besloot: 'deputaten liturgie te benoemen met als opdracht door middel van het Steunpunt Liturgie de kerken te voorzien van informatie en advies inzake het Liedboek 2013 (o.a. door middel van een handreiking) en andere zaken die de liturgie betreffen en waar mogelijk een zodanige bijdrage te leveren dat de bezinning hierover binnen de kerken wordt gestimuleerd'.

Zie vooral de verslaglegging van het Steunpunt in Bijlage 5.

Het deputaatschap is enthousiast over de hoeveelheid en de kwaliteit van het werk dat Anje de Heer weet te verzetten binnen de ruimte die ze daarvoor krijgt. We beschouwen de rol van het deputaatschap ongeveer als die van werkgever, en vanuit die rol hebben we werk gemaakt van begeleiding, aandacht, functioneringsgesprek en nadenken over de toekomst (zie hieronder).

Een nieuw lied

De GS Ede besloot: 'aan de GS 2017 een voorstel te doen over de rol van het landelijke kerkverband ten aanzien van het nieuwe kerklied na de uitgave van het Gereformeerd Kerkboek'.

'Zing de Heer een nieuw lied'.

Deze oproep uit verschillende psalmen is het bijbelwoord waarmee het GK 2017 opent. Deze bundel is af. Maar over God raak je nooit uitgedacht en -gedicht. Steeds weer zullen nieuwe liederen ontstaan.

Als deputaatschap willen we allereerst een taak voortzetten die wij al sinds 1993 hebben: Adres en Advies. Mensen kunnen een lied naar ons opsturen. Wij toetsen het lied en brengen het onder de aandacht van de kerken, als we het lied goed en waardevol vinden. Dat kan d.m.v. de nieuwsbrieven van het Steunpunt en een speciale afdeling op de websites van Steunpunt en GKv.

Daarnaast constateren we dat het regelmatig voorkomt dat we een lied 'missen'. Bij het Steunpunt wordt gevraagd naar een lied bij een onderwerp, gebeurtenis of bijbelgedeelte, en dat lied blijkt niet te vinden. Ook persoonlijk kennen we als deputaten deze ervaring. We zouden als deputaatschap graag de komende periode van drie jaar experimenteren met de mogelijkheid het initiatief te nemen tot een nieuw lied. Dat zou b.v. kunnen d.m.v. een opdracht aan een dichter/componist of een prijsvraag. We zullen dat doen in overleg met ISK. We schrijven 'de komende periode van drie jaar experimenteren' omdat we dit echt in de praktijk moeten uittesten, en pas dan kunnen concluderen of dit een zinvolle duurzame taak van ons deputaatschap is. In onze nieuwe opdracht stellen we voor hier € 1.000 voor te begroten. Daar kunnen vijf tot tien nieuwe liederen voor gemaakt worden.

Voorstel:

De GS Meppel geeft deputaten erediens de opdracht om:

- als adres voor kerkliederen sinds GS Ommen 1993 te blijven functioneren, nieuw aangeboden liederen te toetsen (waarbij gelet moet worden op liturgische bruikbaarheid, kwaliteit en bijbelse inhoud) en bij aanvaarding onder de aandacht van de kerken te brengen;
- komende periode te experimenteren met het initiatief nemen tot een nieuw lied, in geval van liturgische lacunes of schaarste; en aan de komende synode te rapporteren of deze taak een blijvende taak van het deputaatschap kan zijn.

In het bovenstaande gaat het om nieuwe liederen, niet om nieuwe psalmberijmingen. Op dat laatste terrein is van alles in beweging. Van verschillende kanten b.v. wordt gewerkt aan nieuwe psalmberijmingen op de Geneefse melodieën. De vraag is vaak te horen geweest, en ook aan Steunpunt en het deputaatschap gesteld: Wordt het niet tijd voor een complete nieuwe psalmberijming? Het deputaatschap heeft niet de vrijmoedigheid dat aan de GS voor te stellen. Enkele redenen daarvoor: Het GK 2017 is net verschenen of verschijnt binnenkort. Er zijn al verschillende initiatieven met goed materiaal. Deze tijd maakt het mogelijk dat zulk materiaal snel gevonden en gebruikt wordt. Een complete nieuwe berijming is een groot en duur project, met veel overbodig werk, omdat meer dan de helft van de berijmde psalmen vrijwel nooit gezongen wordt. De Geneefse melodieën en het strofisch zingen passen steeds minder bij het huidige muzikale klimaat. Psalmen voor Nu zijn vrijgegeven voor gebruik en bieden veel mogelijkheden voor eigentijds psalmen zingen. Ook in het Liedboek zijn allerlei verschillende mogelijkheden van psalmzingen te vinden.

In aansluiting bij de vorige opdracht zien we het wel als taak van dit deputaatschap de kerken van advies te dienen over nieuwe psalmberijmingen.

Voorstel:

De GS Meppel geeft deputaten eredienst de opdracht om:

- in kaart te brengen wat er bestaat aan initiatieven tot nieuwe psalmberijmingen en -bewerkingen en de kerken te adviseren over het gebruik ervan;
- daarbij wordt o.a. gekeken naar Psalmen voor Nu, Levensliederen en De Nieuwe Psalmberijming; en overlegd met de ISK.

Notitie Kerkmuziekbeleid

De GS Ede besloot: 'een notitie op te stellen over het kerkmuziekbeleid van de plaatselijke gemeente met aandacht voor klassieke en lichte kerkmuziek en van daaruit handreikingen te bieden voor het opstellen van onder andere een beleidsplan, een muziekprofiel en de toepassing van de regeling voor de kerkmuziek'.

Aan deze opdracht zijn we slechts ten dele toegekomen, met name door de onverwachte hoeveelheid werk die de uitgave van het GK met zich meebracht.

Daarnaast constateren we dat het opstellen van een uitgewerkt 'muziekprofiel' voor veel gemeentes te hoog gegrepen is. Of het is wel het ideaal als einddoel, maar kerken zijn op weg daar naartoe vooral geholpen met een stapje voor stapje benadering. Als deputaatschap verzamelen we inspirerende literatuur en 'best practices' verhalen, die we beschikbaar stellen via het Steunpunt. Daarin gaat het b.v. over verbindend vieren ('blended worship'), over de waardevolle rol van een cantor, over de mogelijkheden en valkuilen van gesplitste diensten (klassiek en modern), over het ontdekken en inzetten van muzikaal talent in de gemeente, en over de positie van de kerkmusicus. Zie ook Bijlage 7.

Op grond van literatuur en verhalen willen we alsnog voor een handreiking zorgen, die de keuzes en te zetten stappen in kaart brengt.

Voor de volgende opdracht stellen we deze formulering voor: 'literatuur en inspirerende verhalen ter beschikking te stellen met betrekking tot muziek en lied in de kerk, en van daaruit een handreiking op te stellen die kerken helpt hier stapsgewijs mee aan de slag te gaan.'

3 Gesprekken met TU en PC over de toekomst van het Steunpunt

Binnen het Steunpunt Liturgie (SL) is een indrukwekkende hoeveelheid kennis en expertise verzameld en opgebouwd ten dienste van de kerken. Het Steunpunt is kwetsbaar, omdat het grotendeels drijft op de inzet van één medewerker. De werkomstandigheden van deze medewerker zijn redelijk eenzaam, ook in letterlijke zin, met een op zich staand kantoor in Amersfoort. De combinatie van opgebouwde expertise en de positie van de medewerker leiden

ertoe dat wij verkennende gesprekken hebben gevoerd met TU en PC over wat we voor elkaar kunnen betekenen. We vroegen ons b.v. af of huisvesting binnen TU of PC zou kunnen leiden tot meer natuurlijke kruisbestuiving tussen de doordenking van de liturgische praktijk en andere theologische disciplines.

In de gesprekken bleek dat de TU wil samenwerken waar mogelijk, en het belang ziet van goede praktische liturgische kennis, mn. bij hen die de predikantsmaster volgen, en dat nabijheid van een liturgisch kenniscentrum aantrekkelijke mogelijkheden biedt voor onderzoek, onderwijs en het opdoen van praktijkervaring. Tegelijk constateert de TU dat het curriculum vol zit en dat Anje de Heer zonder master of promotie niet gekwalificeerd is voor het geven van onderwijs aan de TU als academische instelling. Deputaten erediens zijn van mening dat dat laatste geen belemmering hoeft te zijn Anje de Heer gastlessen te laten geven of als gastdocente bij een les te ontvangen.

Aan de andere kant past het Praktijkcentrum wellicht meer omdat het PC aansluit bij de praktische helpdeskfunctie die SL vaak heeft. Het PC heeft op dit moment echter geen ruimte om SL te huisvesten.

Het deputaatschap is hierover nog niet uitgedacht. Het gaat deels om de positie van Anje de Heer, deels om de toekomst van SL. De winst van de gesprekken is in ieder geval, dat de banden tussen SL enerzijds en TU en PC anderzijds geïntensiveerd zijn. Op de volgende synode willen we een schets voorleggen over de toekomst van het Steunpunt Liturgie.

4 Bevestiging van anderen dan predikant, ouderling, diaken

Rond ambten en taken in de kerk is veel in beweging. Naast de ambten van predikant, ouderling en diaken ontstaan nieuwe functies als kerkelijk werker, pastoraal werker en diaconaal werker. In verschillende kerken bestond de behoefte hen publiek ruggesteun te geven en de start van deze werkers uit een soort *bevestiging* te laten bestaan. Verschillende predikanten hebben daarvoor teksten ontwikkeld, die aan elkaar doorgegeven en weer bewerkt worden. Deputaten stellen voor dat zij hierin een spilfunctie innemen, door materiaal te verzamelen, te evalueren en eventueel te bewerken of aan te vullen, en het dan ter beschikking van de kerken te stellen, zodat niet iedereen het wiel opnieuw hoeft uit te vinden.

In de Generale Regeling Kerkdienst art. 5 staat: “De generale synode stelt de tekst vast van de liturgische formulieren.” Deputaten zien de teksten voor de bevestiging van kerkelijk werkers niet als formulieren in strikte zin. Dan gaat het om ambten of liturgische gebeurtenissen die algemeen kerkelijk vastgesteld zijn (bijv. de taak van predikant, de viering van de Maaltijd van de Heer). Over andere werkers in de kerk bestaat geen algemeen kerkelijke besluitvorming, dus hoeft daar ook geen door de GS vastgesteld formulier voor te komen. Verder is juist het functioneren van deze niet-ambtelijke werkers aan de dynamiek van het kerkelijk leven onderhevig. Daar past een handreiking bij die in elke concrete situatie aangepast kan worden, en geen vastgesteld formulier.

Voorstel:

De GS Meppel geeft deputaten erediens de opdracht om:

- bij de kerken navraag te doen wat de behoefte is aan materiaal rond de bevestiging van werkers in de kerk anders dan predikanten, ouderlingen en diakenen;
- bij de kerken materiaal te verzamelen dat in plaatselijke situaties gemaakt is; dit materiaal te evalueren en eventueel te bewerken of aan te vullen;
- via het Steunpunt Liturgie de kerken te dienen met een handreiking.

Korte omschrijving/missie

De Generale Synode van Ede 2014-2015 heeft besloten deputaten eredienst uit te breiden met twee deputaten bijbelvertaling, waaronder één uit het voormalig deputaatschap bijbelvertaling. Daarmee werd ook de opdracht van het deputaatschap eredienst uitgebreid. Deputaten bijbelvertaling kregen binnen dit deputaatschap de volgende opdracht mee:

- bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te presenteren als het adres waaraan met informatie over het onderwerp bijbelvertaling kan toezenden;
- contact te onderhouden met het Nederlands Bijbelgenootschap over de aangekondigde revisie van de NBV en daarvan rapport uit te brengen;
- indien wenselijk (met name wanneer de afronding van de revisie van de NBV daartoe aanleiding geeft) een beroep te doen op voormalige deputaten bijbelvertaling en/of andere deskundigen voor zaken die bijbelvertaling betreffen;
- bij de uitgave van de bijbel in gewone taal (BGT) de kerken te adviseren over het eventuele gebruik van de BGT bij vormen van kerkelijk onderwijs en pastoraat.

Verslag van de werkzaamheden

De werkzaamheden van deputaten bijbelvertaling begonnen met het bijwonen van een bijzondere gebeurtenis. Op 1 oktober 2014 mochten zij op uitnodiging aanwezig zijn bij de presentatie van de Bijbel in Gewone Taal (BGT) en de overhandiging van deze bijbelvertaling aan koning Willem-Alexander.

Bij deze gelegenheid konden deputaten al uitgebreid kennismaken met de BGT. Omdat ze ten aanzien van deze vertaling een aparte opdracht hadden ontvangen, hebben deputaten zich nog verder in deze vertaling verdiept. Een verslag van de bevindingen van deputaten is als aparte paragraaf in dit rapport opgenomen.

Van de GKv te Zutphen ontvingen deputaten een vraag over het gebruik van de BGT in de erediensten. De kerkenraad van Zutphen vroeg of er voor dit gebruik ook adviezen of richtlijnen bestonden of beschikbaar zouden komen. Deputaten hebben geantwoord dat die er niet waren, maar dat deputaten wel een opdracht hadden ontvangen om hierover aan de volgende Generale Synode te rapporteren.

Op 24 juni 2015 hebben deputaten een bezoek gebracht aan het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG). In een uitgebreid gesprek kwamen verschillende zaken aan de orde. Een verslag van dit gesprek leest u in Bijlage 4. Uit het verslag zal blijken dat de revisie van de NBV grotendeels nog gepland moet worden. Hier blijft dus een opdracht voor deputaten bijbelvertaling.

Naast bovengenoemde “eigen” werkzaamheden van deputaten bijbelvertaling hebben zij binnen het deputaatschap eredienst meegewerkt aan de totstandkoming van het nieuwe Gereformeerd Kerkboek.

Bijbel in Gewone Taal

Paulus zegt sorry

In 2014 werd het eerste exemplaar van de Bijbel in Gewone Taal (BGT) in Den Haag aangeboden aan koning Willem-Alexander. In 2004 was de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) verschenen, een vertaling die met enthousiasme werd ontvangen door de Nederlandse lezers en in veel kerken wordt gebruikt als kerkbijbel.

Waarom presenteert het Nederlands Bijbelgenootschap (NBG) dan tien jaar later weer een volgende vertaling? Dat heeft te maken met het verschillende karakter van deze twee

vertalingen. De vertaling van een tekst wordt per definitie mee bepaald door de doelen die vertalers met hun werk nastreven en de functie die de vertaling moet vervullen. Elke vertaling heeft uitgangspunten die bepalen welke methode gehanteerd wordt en welke keuzes gemaakt worden. Bij de NBV heeft men er bijvoorbeeld voor gekozen aandacht te besteden aan de voorleesbaarheid van de vertaling. Bovendien heeft men ernaar gestreefd het eigen karakter van de diverse bijbelboeken in de vertaling tot uitdrukking te laten komen. Dat leidde tot een relatief grote woordenschat: woorden uit de volle breedte van het Nederlands mochten gebruikt worden, als ze maar niet archaïsch of nadrukkelijk modieus waren. Traditionele 'bijbelse' begrippen werden niet per definitie vermeden. De vertalers realiseren zich, blijkens hun verantwoording, dat de NBV van de lezer 'een zekere mate van geoefendheid in de Nederlandse taal' vergt.

Het vertaalteam van de BGT kreeg een andere doelstelling mee: Maak een betrouwbare vertaling van de complete Bijbel die gericht is op duidelijkheid en begrijpelijkheid. Het moest een Bijbel worden in de 'gewone' taal, die we allemaal dagelijks gebruiken. De BGT zou geschikt moeten zijn voor een breed volwassen, lezerspubliek en toegang moeten bieden aan lezers voor wie de Bijbel in de bestaande vertalingen een gesloten boek blijft. Deze uitgangspunten bepalen de manier waarop de elementen uit de brontalen in de vertaling een plaats hebben gekregen. Dit alles maakt de BGT tot een unieke bijbelvertaling, waarin de beschrijving van het feest van koning Ahasveros wat minder exotisch is geformuleerd dan in de NBV (Est.1) en waarin Paulus in een ironische passage zich verontschuldigt met verzuchting 'Ik ben een echte slappeling. Sorry, ik schaam me diep!' (2 Kor.11,21).

Vertaalmethode

Over de aanpak die gebruikt is bij de BGT is veel gepubliceerd. Al voordat de vertaling op de markt kwam, werden in het tijdschrift '*Met andere woorden*', uitgegeven door het NBG, toelichtingen gegeven en vertaalkeuzes verantwoord. Een speciale website geeft veel informatie en in 2014 verscheen '*Hoe vertaal je de Bijbel in gewone taal*', geschreven door Matthijs de Jong, die systematisch en met veel voorbeelden de vertaalaanpak bespreekt. In de onderstaande paragraaf is een keuze gemaakt uit de grote hoeveelheid materiaal dat dit boek aanreikt. Kernbegrippen bij de BGT zijn 'gewone taal' en 'begrijpelijkheid'. Wat wordt bedoeld met 'gewone taal'? Geen straattaal, geen verheven taal, geen (kerkelijk) jargon, geen kindertaal, maar de taal die iedereen dagelijks gebruikt om te communiceren: de uitdaging is om in die taal de rijke en soms complexe inhoud van de Bijbel betrouwbaar weer te geven. Om de vertaling begrijpelijk te maken is gebruik gemaakt van een beperkt aantal woorden (in totaal een kleine 4.000 woorden; ter vergelijking: de NBV gebruikt ruim 11.000 verschillende woorden), 'eenvoudige' woorden ('droom' i.p.v. 'visioen', ook al realiseert men zich dat hier een nuance verloren gaat) en generaliserende termen ('graan' i.p.v. 'gerst'; 'slachtoffer' van deze aanpak is de reeks aardrijkskundige namen uit Hand. 2). Abstracta worden vermeden: in de opsomming van deugden worden zelfstandige naamwoorden vervangen door korte zinnen (Gal. 5:19-21). Wat betreft de zinsbouw: zinnen worden lastig leesbaar door hun lengte en door een ingewikkelde structuur: Daarom telt de BGT relatief veel (en dus kortere) zinnen (het gaat in de richting van het dubbele van de NBV). wordt het aantal bijzinnen beperkt en kiest men liever actieve dan passieve zinnen.

Het streven naar duidelijkheid betreft niet alleen het niveau van woorden en zinnen: de BGT wil ook op het niveau van de alinea en de perikoop duidelijkheid verschaffen. Je vertaalt immers nooit losse woorden en zinnen, maar altijd een *tekst*. De functie die een tekstelement in de context heeft, is bepalend voor de manier waarop dit element in de vertaling wordt weergegeven. De BGT schuift daarom ook met zinnen of zinsdelen binnen de tekstsegmenten, wanneer dit de duidelijkheid bevordert. Ieder betekenisdragend element wordt weergegeven in de vertaling, maar soms is de ordening ervan anders dan in de brontekst. Op dit punt gaat de BGT een stap verder dan de NBV. Geregeld worden verzen samengenomen.

Veel bijbellezers zullen in de BGT een aantal vertrouwde 'bijbelse' woorden missen: traditionele begrippen als verbond, genade en koninkrijk van God worden vervangen door andere weergaven, omdat ze (althans in de 'bijbelse' betekenis) niet behoren tot de 'gewone' taal. Dit is een lastig punt voor fijnproevers (die bepaalde nuances missen) en gelovigen die gehecht zijn aan vertrouwde woorden (waarvan ze de inhoud denken te kennen). Slaat de gewone taal hier subtiele bijbelse taal plat of komt de inhoud ineens dichtbij door de nieuwe, meteen begrijpbare formulering?

Als laatste punt: hoe geeft de BGT metaforen weer? Het beeld wordt alleen gehandhaafd als het nog duidelijk genoeg is. In andere gevallen kiest men er bijvoorbeeld voor het beeld om te zetten in een vergelijking (bijv. Ps. 23:1) of het beeld te vervangen door de betekenis ('God, mijn rots' wordt 'God, die mij beschermt', Ps. 42:10). De poëtische allegorie van de ouderdom in Pred. 12 moet heel wat beeldende taal inleveren ter wille van de duidelijkheid, maar blijft ook in de gewone taal een krachtige tekst.

Bruikbaar voor de kerken?

Alles heeft zijn prijs: die algemene regel is ook van toepassing op vertalingen. Wie kiest voor een aanpak waarin de structuur van de brontekst op woord- en zinsniveau zo veel mogelijk een op een worden overgezet in de vertaling (soms aangeduid als 'letterlijk' vertalen), zal moeten ontdekken dat ook die methode niet garandeert dat de inhoud correct wordt overgezet. Bovendien werpt deze aanpak vaak hoge barrières op voor veel lezers. Wie aan de andere kant kiest voor maximale duidelijkheid, moet onvermijdelijk nuances, subtiliteit en poëtische kwaliteit inleveren. In veel bijbelpassages is de duidelijkheid van de BGT wellicht groter dan die van de brontekst voor de originele lezers: Paulus' brieven zijn niet geschreven met de BGT-norm in het achterhoofd en waren ook voor zijn tijdgenoten soms lastig te volgen (vgl. 2 Petr. 3:16). Vertalen kan niet zonder voorafgaand begrip en interpretatie van de tekst. In andere vertalingen worden soms meerdere interpretatiemogelijkheden opgehouden, terwijl de BGT een keuze maakt en de exegese expliciet etaleert. Met die exegese hoeft men het niet eens te zijn om toch te kunnen vaststellen dat de vertalers hun keuze op een te verantwoorden manier hebben gemaakt. Dat pleit ervoor om bij bijbelstudie meer vertalingen te benutten. De BGT kan in dat palet een uitstekende rol vervullen.

De BGT presenteert zich niet speciaal als kerkbijbel. We zien als deputaten geen reden voor een advies om af te stappen van de NBV als standaardversie voor de bijbellezingen tijdens de kerkdienst. De NBV biedt veel als het gaat om de betrouwbaarheid van de vertaling, de rijkdom van de taal en de schoonheid van poëzie. In de NBV is meer terug te vinden van het reliëf dat aanwezig is in de verschillende bijbelboeken. Anderzijds kan een predikant naar ons oordeel soms goede redenen hebben in de diensten ook de BGT te gebruiken en voor te (laten) lezen. Dat hoeft niet beperkt te blijven tot zogenaamde doelgroepdiensten. Ook in reguliere diensten zijn veel kerkgangers gebaat bij een duidelijke bijbeltekst. Een verfrissende formulering kan zorgen voor gespiste oren. Laat de predikant de vrijheid krijgen zijn wijsheid en deskundigheid aan te wenden om hierin verantwoorde keuzes te maken.

Verder kan de BGT in aanvulling op andere vertalingen een goede rol vervullen in het pastoraat, in de catechese, op scholen, bij de bijbellesing in de gezinnen en bij de bijbelstudie (persoonlijk en in groepsverband). Onze indruk is dat veel gemeenteleden de weg naar de BGT al gevonden hebben en er met vreugde gebruik van maken. Wellicht maakt de BGT als toegankelijke vertaling het voor velen gemakkelijker vaker de Bijbel ter hand te nemen en langere passages (een heel bijbelboek) achter elkaar te lezen. Als je meteen begrijpt wat je leest, smaakt het sneller naar meer.

Een veelgehoorde reactie op het gebruik van de BGT is dat de tekst niet alleen direct duidelijk is, maar ook heel dichtbij komt: de wat meer verheven taal van andere vertalingen kan er kennelijk ook voor zorgen dat de bijbeltekst meer op een afstand blijft. Ongemerkt en ongewild kan dat zijn weerslag hebben op de beleving van de verhouding tussen geloof en de dagelijkse

werkelijkheid. De BGT kan als positief effect hebben dat christenen al lezend een nieuwe ‘taal’ leren om hun geloof te verwoorden: niet meer de standaard, door veel kerktaal gestempelde bewoordingen, maar gewoon de taal waarin ze elke dag over alles praten behalve over hun diepste overtuigingen. ‘Gewone’ taal gebruiken is niet alleen goed in gesprekken met niet-christenen, maar kan christenen zelf ook helpen de vaak gevoelde kloof tussen geloof en het dagelijkse leven te verkleinen.

Nieuwe opdracht

- bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te presenteren als het adres waaraan met informatie over het onderwerp bijbelvertaling kan toezenden;
- contact te onderhouden met het Nederlands Bijbelgenootschap over de aangekondigde revisie van de NBV en daarvan rapport uit te brengen;
- indien wenselijk (met name wanneer de afronding van de revisie van de NBV daartoe aanleiding geeft) een beroep te doen op voormalige deputaten bijbelvertaling en/of andere deskundigen voor zaken die bijbelvertaling betreffen.

6 ‘Nut en Noodzaak’ van het deputaatschap eredienst

We leven in liturgisch boeiende tijden. Er is veel nieuw materiaal, en veel diverser dan enkele decennia geleden. Plaatselijke kerken hebben eindverantwoordelijkheid gekregen. Er is meer participatie in de eredienst. Resultaat is een liturgische praktijk van de GKv die gekenmerkt wordt door pluriformiteit en diversiteit. Kerkdiensten zijn over het algemeen levendiger en minder voorspelbaar geworden. De een gaat daardoor met meer vreugde naar de kerk. De ander vindt het te onrustig geworden, of te evangelisch, of nog niet modern genoeg, of Een pluriforme liturgie doet een sterk beroep op onderlinge liefde en verdraagzaamheid en kent zijn eigen begrenzingsen.

De huidige situatie levert de vraag op waar een deputaatschap eredienst nog voor is. Er is vrijwel geen landelijke regelgeving meer, ieder doet wat goed is in eigen *oren*. Deputaten zouden deze argumentatie echter willen omdraaien: Wij juichen de plaatselijke verantwoordelijkheid en diversiteit toe, maar om te voorkomen dat het plaatselijke chaos of onmin wordt, zien wij een taak voor ons waar het gaat om toerusting, vernieuwing, begeleiding. We willen de kerken helpen te investeren in een liturgische praktijk die gereformeerd en eigentijds is en de vier generaties, die in een gemiddelde kerkzaal te vinden zijn, samenbindt.

Een belangrijke pion in dezen is het Steunpunt Liturgie, door voorlichting, begeleiding en toerusting. Deputaten eredienst hebben als belangrijke taak die van ‘werkgever en begeleider’ van (de medewerker van) het Steunpunt.

Belangrijke taak van het Steunpunt is de weg te wijzen bij de overvloed van ideeën en liederen die vandaag beschikbaar zijn. Voor komende tijd betekent dat concreet de (verdere) introductie van Liedboek en Gereformeerd Kerkboek 2017 in de kerken.

Vanuit de recente ontwikkelingen heeft ons deputaatschap ook een vraag aan de synode. Hoe taxeren zij de liturgische ontwikkeling binnen de GKv? Deputaten eredienst zijn er om de opdrachten van een synode uit te voeren. Wij zijn geen vertegenwoordigend orgaan namens de GKv, de synode wel. In het licht van de boeiende maar ook turbulente ontwikkelingen binnen de GKv ligt het voor de hand om ook de open vraag aan de synode te stellen: Wat willen jullie dat wij gaan doen?

Deputaten eredienst zien geen mogelijkheden om taken in samenwerking met andere deputaatschappen te verrichten. DE is al een samenwerking in zichzelf, aangezien wij een samenvloeijsel van drie deputaatschappen zijn: liturgie, kerkmuziek, bijbelvertaling.

In bovenstaand rapport is verschillende keren al vooruitgegrepen op de nieuwe opdracht. In zijn geheel vindt u deze in Bijlage 2.

8 Financiën

In hoofdzaak wordt het budget besteed aan reiskostenvergoeding en zaalhuur voor vergaderingen. Er is geen reden om aan te nemen dat deputaten in de volgende periode meer of minder gaan vergaderen, zodat de kosten hetzelfde zullen blijven, behoudens inflatie.

1 Opdracht GS Ede 2014 - 2015

Materiaal:

1. rapport deputaten liturgie en kerkmuziek (met bijlage Steunpunt Liturgie) (29-10-2013);
2. brief van de Gereformeerde Kerk te Ten Boer waarin ze verzoekt om het voorstel inzake de liturgie voor de uitvaartdienst niet tot besluit te verheffen (10-01-2014);
3. aanvullend rapport deputaten liturgie en kerkmuziek (23-01-2014).

Besluit 1:

deputaten liturgie en kerkmuziek decharge te verlenen.

Besluit 2:

de verantwoordelijkheid voor de liedkeuze in erediensten over te laten aan de plaatselijke kerkenraden;

Gronden:

1. volgens het nieuwe KO artikel C37.1 ziet de kerkenraad toe op een inrichting van de kerkdiensten die is tot eer van God en die de opbouw en eenheid van de gemeente dient.
2. het beoordelen van wat naar de maatstaf van Schrift en belijdenis verantwoord gezongen kan worden, is onderdeel van dat toezicht door de kerkenraden.
3. kerkenraden die in staat worden geacht de prediking van voorgangers te beoordelen, moeten ook liederen kunnen beoordelen.
4. binnen de breedte van wat Bijbels en gereformeerd verantwoord is, mag er variatie zijn tussen wat in de plaatselijke kerken gezongen wordt.

Besluit 3:

- a. het Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk te aanvaarden voor gebruik in de kerken;
- b. de kerken te adviseren daarbij een eigen muziekprofiel op te stellen, waarin op basis van de Schrift, naar de plaatselijke mogelijkheden en wensen, ingevuld wordt welke liederen gezongen worden;
- c. de deputaten liturgie en kerkmuziek met het Steunpunt Liturgie op te dragen de invoering van het Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk te begeleiden door middel van een handreiking, voorlichting en adviezen;
- d. de suggestie te doen om zo veel mogelijk uniforme afkortingen te gebruiken:
 - GK = Gereformeerd Kerkboek
 - LB = Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk (2013)
 - LvdK = Liedboek voor de kerken (1973)
 - PvN = Psalmen voor Nu
 - Opw = Opwekking

Besluit 4:

de volgende formulieren en liturgieën definitief vast te stellen:

- a. formulier voor de kerkelijke tucht;
- b. twee liturgieën voor huwelijksdiensten

Besluit 5:

als inhoud van het Gereformeerd Kerkboek vast te stellen:

- a. de psalmen uit het Gereformeerd Kerkboek (1986);
- b. de volgende gezangen
 - Gezang 2, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 23, 28, 32, 33, 37, 39, 41, 43, 44, 45, 46, 49, 51, 53, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 66, 67, 68, 69 (aan te passen), 74, 75, 77, 79, 80, 81, 91 (aan

te passen), 98, 99, 101, 104, 109 (aan te passen), 110, 111, 113, 116, 118, 121, 123, 125, 127, 131, 138, 140 (aan te passen), 144, 145, 146, 147, 152, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 163, 164, 165, 166 (aan te passen), 168, 169, 172, uit het Gereformeerd Kerkboek (2006);

- Gezang 30,43, 87, 92, 95, 96, 102, 106, 189, 267:1,2, 360, 402 (aan te passen) en 440 uit het Liedboek voor de kerken (1973);
- Psalm 15, 16, 140 en 145 uit Psalmen voor Nu;
- Aan de oever van het meer (Hanna Lam);
- Dit huis een herberg onderweg (A.F. Troost);
- Gebed van een twijfelaar (Hans Werkman) (met een kleine aanpassing);
- Geniet Gods gave (Ria Borkent);
- God u kende ons in Christus (Ria Borkent);
- Heer voor alle mensen roepen wij u aan (Ria Borkent);
- Heer wij loven en aanbidden u (Ria Borkent);
- Here God uw schepping zucht (Johan Klein);
- Laat mij beschikbaar zijn (Ria Borkent)
- Loof God mijn ziel en zinnen (Ria Borkent);
- Maria was met Jozef (Ria Borkent);
- God en Heer almachtig (Willem Barnard);
- Ontferm U over kinderen (Gerd Gronvold Saue, Ria Borkent);
- Vannacht zal het wonder gebeuren (Hanna Lam);
- Wie zal voor God verschijnen (Willem Barnard);
- Wonderwereld vol geheimen (John Bell, Ria Borkent);
- Zout moet ik zijn op aarde (Michel van der Plas);

dit onder het voorbehoud dat toestemming verkregen wordt van de rechthebbenden;

- c. de zes belijdenisgeschriften in de tekst die is vastgesteld door de GS Heemse 1984/85,
- d. orden van dienst (introdunctie, orde B en C);
- e. de liturgische gebeden (schuldbelijdenis, gebeden om verlichting door de Heilige Geest en voorbedengebed met toelichting) in de tekst vastgesteld door de GS Harderwijk 2011;
- f. de liturgische gezangen uit het Gereformeerd Kerkboek 2006 (nrs. 175-182);
- g. een toelichting op het gebruik van de liturgische formulieren;
- h. de formulieren voor doop, belijdenis, avondmaal, tucht en bevestiging van ambtsdragers in de tekst die is vastgesteld door de GS Harderwijk 2011 en deze synode en de liturgieën voor huwelijksdiensten in de tekst die is vastgesteld door deze synode;
- i. de kerkorde;
- j. registers en inhoudsopgave.

Besluit 6:

deputaten liturgie te benoemen met als opdracht:

- a. door middel van het Steunpunt Liturgie de kerken te voorzien van informatie en advies inzake het Liedboek 2013 (o.a. door middel van een handreiking) en andere zaken die de liturgie betreffen en waar moeilijk een zodanige bijdrage te leveren dat de bezinning hierover binnen de kerken wordt gestimuleerd;
- b. samen met de deputaten administratieve ondersteuning de uitgave van het Gereformeerd Kerkboek te verzorgen, en;
- c. aan de GS 2017 een voorstel te doen over de rol van het landelijke kerkverband ten aanzien van het nieuwe kerklied na de uitgave van het Gereformeerd Kerkboek;
- d. een notitie op te stellen over het kerkmuziekbeleid van de plaatselijke gemeente met aandacht voor klassieke en lichte kerkmuziek en van daaruit handreikingen te bieden voor het opstellen van onder andere een beleidsplan, een muziekprofiel en de toepassing van de regeling voor de kerkmuziek;
- e.
 - bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te presenteren als het adres waaraan met informatie over het onderwerp

- bijbelvertaling kan toezenden;
- contact te onderhouden met het Nederlands Bijbelgenootschap over de aangekondigde revisie van de NBV en daarvan rapport uit te brengen;
- indien wenselijk (met name wanneer de afronding van de revisie van de NBV daartoe aanleiding geeft) een beroep te doen op voormalige deputaten bijbelvertaling en/of andere deskundigen voor zaken die bijbelvertaling betreffen;
- bij de uitgave van de bijbel in gewone taal (BGT) de kerken te adviseren over het eventuele gebruik van de BGT bij vormen van kerkelijk onderwijs en pastoraat.

Besluit 7:

de deputaten liturgie en kerkmuziek voor de periode van 2015 tot 2017 een budget toe te kennen van in totaal € 8.100,-- voor hun eigen werk, € 3.150,-- voor de begeleiding van de introductie van het Liedboek 2013 en € 78.300,-- voor het Steunpunt Liturgie.

2 Nieuwe opdracht

Besluit 1:

de naam van het deputaatschap liturgie en kerkmuziek te veranderen in deputaten eredienst en deputaten te benoemen met als opdracht:

- a. de synode 2020 te dienen met een voorstel over de toekomst van het Steunpunt Liturgie; Door middel van het Steunpunt Liturgie:
- b. de kerken te voorzien van informatie en advies inzake onderwerpen die de liturgie betreffen en waar mogelijk een zodanige bijdrage te leveren dat de bezinning hierover binnen de kerken wordt gestimuleerd;
- c. het gebruik van het Liedboek 2013 in de GKv verder te bevorderen; daartoe o.a. de informatieavonden over het Liedboek bij de kerken te blijven aanbieden, met aan 10 kerken de mogelijkheid deze avond met € 100 korting af te nemen;
- d. de introductie van het nieuwe en definitieve Gereformeerd Kerkboek te begeleiden en daarbij duidelijk te maken dat het GK een ten opzichte van het Liedboek aanvullende identiteitsbundel is;
- e. de kerken te adviseren over het gebruik van de juiste beamerpakketten van LB en GK.

Besluit 2:

- a. als adres voor kerkliederen sinds GS Ommen 1993 te blijven functioneren, nieuw werk te toetsen (waarbij gelet moet worden op liturgische bruikbaarheid, kwaliteit en bijbelse inhoud) en bij aanvaarding onder de aandacht van de kerken te brengen;
- b. komende periode te experimenteren met het initiatief nemen tot een nieuw lied, in geval van liturgische lacunes of schaarste; daarvoor max. € 1.000 te gebruiken; en aan de komende synode te rapporteren of deze taak een blijvende taak van het deputaatschap kan zijn;
- c. in kaart te brengen wat er bestaat aan initiatieven tot nieuwe psalmberijmingen en -bewerkingen en de kerken te adviseren over het gebruik ervan. Daarbij o.a. te kijken naar Psalmen voor Nu, Levensliederen en De Nieuwe Psalmberijming; en te overleggen met ISK.

Besluit 3:

via het Steunpunt literatuur en inspirerende verhalen ter beschikking te stellen met betrekking tot muziek en lied in de kerk, en van daaruit een handreiking op te stellen die kerken helpt hier stapsgewijs mee aan de slag te gaan; en deze handreiking aan te bieden aan de generale synode van 2020;

Besluit 4:

- a. bij de kerken navraag te doen wat de behoefte is aan materiaal rond de bevestiging van werkers in de kerk anders dan predikanten, ouderlingen en diakenen;

- b. bij de kerken materiaal te verzamelen dat voor dit doel in plaatselijke situaties gemaakt is;
- c. met behulp van dat materiaal via het Steunpunt Liturgie de kerken te dienen met een handreiking.

Besluit 5:

- a. bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te presenteren als het adres waaraan met informatie over het onderwerp bijbelvertaling kan toezenden;
- b. contact te onderhouden met het Nederlands Bijbelgenootschap over de aangekondigde revisie van de NBV en daarvan rapport uit te brengen;
- c. indien wenselijk (met name wanneer de afronding van de revisie van de NBV daartoe aanleiding geeft) een beroep te doen op voormalige deputaten bijbelvertaling en/of andere deskundigen voor zaken die bijbelvertaling betreffen.

Besluit 6:

deputaten een budget te verlenen voor de jaren 2018 – 2020 van € 3.600 per jaar, totaal € 10.800 en voor het Steunpunt Liturgie € 26.400 per jaar, totaal € 79.200.

3 Samenstelling van het deputaatschap

Lijst benoemden deputaatschap liturgie (sinds 2015 geheten deputaten eredienst)

Primi

F.J.H. Berghuis	Groningen	2023
Mw. H. Borkent-Vegter	Apeldoorn	2017
M.O. ten Brink	't Harde (vanuit BV)	2023
Mw. M.J.G. Douma, secretaris	Amersfoort	2017
C.F. Geerds	Bedum	2017
E.R. Helder	Zwolle	2023
E.J. Sytsma, voorzitter	Zwolle	2023
W. van der Schee	Amsterdam	tussentijds afgetreden in 2015
J.E. Woudt	Enschede	2023

Secundi:

M.A. de Niet	Harkstede
M. Wielhouwer	Ede

Niet-leden, die vaak aanwezig zijn bij de vergaderingen:

Voor Steunpunt Liturgie:	Mw. A. de Heer-de Jong	Amersfoort
Vanuit ISK:	J.D. Baas	Barneveld

Adres van deputaten: eredienst@gkv.nl

De mengdienst - schets van de muziekpraktijk van een plaatselijke gemeente
Een bijdrage bij besluit 6d Ede 2014 Deputaatschap Eredienst (voorheen: Liturgie)

Besluit 6d. Notitie op te stellen over het kerkmuziekbeleid van de plaatselijke gemeente met aandacht voor klassieke en lichte kerkmuziek en van daaruit handreikingen te bieden voor het opstellen van onder andere een beleidsplan, een muziekprofiel en de toepassing van de regeling voor de kerkmuziek;

DE verzamelde 'best practices' verhalen, waarvan het onderstaande als voorbeeld dient.

Aanleiding

In gemeente A waren ze eigenlijk er niet zo blij mee: bij de startzondag werden net als vorig jaar alleen opwekkingsliederen gezongen. In feite werd elke bijzondere dienst, of het nu een jeugddienst of lofprijzingsdienst was, zo ingevuld. Dat leidde tot gesprek.

Is het niet mogelijk psalmen en liederen op lichte muziek meer te integreren in de gewone zondagse eredienst? En omgekeerd op de startzondag en bij andere diensten de klassieke kerkzang haar plek te gunnen? Begonnen wordt met een proef voor een half jaar op zondagmorgen, alleen als de eigen predikant voorgaat: de mengdienst krijgt gestalte.

Praten over Speelruimte

Maar hoe moet die mengdienst er dan uitzien? Eerder is de gemeente via een notitie *Speelruimte* al in onderling gesprek geweest over de wens andere muziekinstrumenten naast het orgel te laten klinken. Daar is uitgekomen dat er zowel in bijbels licht als vanuit oogpunt van de gaven van gemeenteleden, veel voor te zeggen is om fluit, citer en harp, trommel en trompet in te zetten bij de begeleiding van de kerkzang.

Daar komt bij dat sommige liederen in het *Gereformeerd Kerckboek* vragen om andere begeleiding dan van het orgel. Een combo komt op.

Quote: 'Het dak hoeft er niet af, niet bij het combo, niet bij het orgel. Het is begeleiding van gemeentezang.'

Ontwikkeling

Opeenvolgende generale synoden geven meer ruimte voor lichte muziek in de kerk: *Opwekking* en *Psalmen voor Nu* zijn vrijgegeven, de verantwoordelijkheid van de liedkeus is bij de kerkenraden komen te liggen (GS Ede 2014). Tegelijk is het *Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk* aanvaard voor gebruik in de kerken en is het *Gereformeerd Kerckboek* 2017 als aanvullende identiteitsbundel binnenkort beschikbaar.

Daarmee wordt de kerkmuzikale praktijk nog meer divers in de GKv. De ene gemeente houdt alles bij het oude, vindt het moeilijk met het *Liedboek* te beginnen. De andere gemeente zingt nauwelijks nog psalmen en kerkliederen. Er zijn gemeenten die wel willen veranderen maar niet weten hoe, zij zouden geholpen kunnen zijn met een handreiking: hoe klassieke en lichte muziek beide aandacht te geven in de eredienst.

Afspraken

Met de mengdienst in gemeente A is het de afgelopen drie jaar als volgt gegaan. Het eerste halfjaar op zondagmorgen alleen een mengdienst als de eigen predikant voorgaat, daarna is dit uitgebreid: ook als gastpredikanten voorgaan.

Er zijn afspraken: Bij een mengdienst is er een evenwichtige verdeling klassieke en lichte muziek: ongeveer half om half. Een soort vuistregel: 50% klassiek, 50% lichte muziek.

Muziekgroep en orgel nemen dus globaal gezien elk een halve dienst voor hun rekening.

Vanuit liedbundels gedacht: twee psalmen, twee liederen uit *GK* of *LB*, twee uit *Opwekking* of *Psalmen voor Nu*. Vanzelfsprekend zijn dit richtlijnen, geen ijzeren regels, want dit alles krijgt gestalte vanuit het geheel van de dienst, de inhoud van de verkondiging en de liturgische plek

van een lied. 'Vertrouwd' en 'nieuw' mogen in balans zijn, waarbij 'vertrouwd' een oud opwekkingslied kan zijn en 'nieuw' een Liedboeklied. En omgekeerd.

Er is aandacht voor de spanningsboog; dat er een mooie lijn in de hele dienst ontstaat. De predikant vraagt aan het begin van de week liedsuggesties bij de preektekst, hij beslist met gebruikmaking daarvan wat er gezongen wordt omdat hij het geheel overziet. 'Een beetje van je zelf en een beetje van Maggi' zo werkt het.

De mengdienst waarborgt dat *Psalm*en en *Liedboek* gezongen worden, dat *Opwekking* en *Psalm*en voor *Nu* een kans krijgen. Dit is belangrijk nu er zoveel diversiteit aan luisterervaring is bij kerkgangers, jong en oud, zoveel verschillende muzikale trechters waarvan de Geest gebruik maakt bij het ingieten van de verkondiging van Jezus. We willen samen Hem volgen.

Er zijn in gemeente A nu vijf muziekgroepen, elke groep is verbonden aan een vaste organist/pianist. De ingeroosterde groep oefent samen op donderdagavond, ze spelen de hele dienst door. Ze verdelen de muziek: dit doet het orgel, dat doet de muziekgroep, hier komt een regel solo-instrument ter intro op het lied. Daar komt een tussenspel met ander instrument. De muziekgroepen krijgen coaching door iemand uit een naburige Nederlands Gereformeerde kerk.

Bijvangst

De gemeente is blij met de mengdiensten en noemt het allang niet meer zo. Dit is de morgendienst. Er staan jongelui op het podium met viool, fluit, trompet en klarinet. Er zijn ouderen met saxofoon, gitaar en drums. Het orgel laat zich geregeld voluit horen.

Die bijvangst van jongeren die aan de dienst meewerken, pubers die verantwoordelijkheid voor 'hun' dienst voelen, en daar op donderdagavond voor komen oefenen – die had niemand verwacht noch voorzien. Dat er nu vijf muziekgroepen zijn, waarvan een in opleiding, is een geschenk.

Jongeren van veertien, vijftien jaar, spelen mee, maar ook tienjarigen melden zich aan en worden gecoacht tot ze mee mogen doen.

Coördinator van dienst

Er is een coördinator van dienst, vier gemeenteleden wisselen elkaar hierbij af. Elk houden ze één zondag in de maand de lijntjes bijeen: predikant, organist, muziekgroep, beamer. Ze mailen op maandag aan de gastpredikant dat er een mengdienst is, en verwijzen de predikant naar de liedlijsten op de website. Ze plaatsen de van hem ontvangen liturgie op de website en gaan na of er bijzonderheden zijn. Een mailtje naar de beamerjongen: dit lied heeft nootjes nodig op de beamer. Een verzoek aan de organist of muziekgroep: dat lied even voorspelen.

Een mailtje naar de gastpredikant: dit lied is bij ons onbekend, hebt u een alternatief. Ze gebruiken de door de GS aanbevolen afkortingen: GK, LB, LvdK, Opw. PvN of Lied. Als het een psalm is plaatsen ze dat woord erbij – het scherm is tenslotte het aloude 'Psalmbord'.

Ze zorgen voor het goede beamerpakket bij het Liedboek, dat is het officiële pakket waarin verouderde spelling niet voorkomt. (Looft -> Loof, heem'len -> hemelen, aard' -> aarde)

Het belangrijkste is dat we dit elkaar in liefde gunnen. We leren denken: het is niet mijn soort liedje, maar het is wel goed voor de kerk. We zingen uit volle borst mee. Soli Deo Gloria.

Verslag van het gesprek met het NBG op 24 juni 2015 te Haarlem

Aanwezig:

Jaap van Dorp en Mathijs de Jong namens het Nederlands Bijbelgenootschap

Freerk Jan Berghuis en Marc ten Brink namens deputaten liturgie van de GKv.

Na een hartelijk ontvangst met koffie komen de volgende gespreksonderwerpen aan de orde:

1. De nieuwe situatie ten aanzien van het deputaatschap eredienst
2. De revisie van de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV)
3. De Bijbel in Gewone Taal (BGT)
4. Cursusaanbod van het NBG voor PEP (Permanente Educatie Predikanten)
5. Nieuwe projecten/uitgaven/ontwikkelingen

Op elk van deze punten volgt nu een nadere toelichting:

1. Deputaten lichten het NBG in over de samenstelling van het nieuwe deputaatschap eredienst en over de rol welke zij daarbinnen vervullen. Afgesproken wordt dat de bovengenoemde deputaten het rechtstreekse aanspreekpunt zullen zijn voor het NBG en niet het deputaatschap eredienst (dit om praktische redenen).
2. Deputaten ontvangen informatie over de revisie van de NBV. Men hoopt binnenkort te beginnen met de eerste fase hiervan, namelijk een bezinning op hoe men deze revisie wil aanpakken. Het is al wel duidelijk dat het NBG de wetenschappelijke uitgangspunten en vertaalprincipes van de NBV wil laten staan. Verandering hiervan zou immers leiden tot een ander soort vertaling. Wel gaat men kijken hoe men de uitgangspunten kan aanscherpen. Dit wil men doen vanuit drie invalshoeken: vanuit de vertaalwetenschap, vanuit de Neerlandistiek en vanuit de tekstkritiek. Daarbij wil men een helder verhaal laten horen over hoe de NBV is bedoeld. Tegelijk zal men alle revisievoorstellen gaan bekijken en wegen om te bepalen welke voorstellen wel of niet meegenomen zullen worden. Het streven is om te komen met een duidelijk nog betere uitgave van de NBV. Voor het NBG zal de betrouwbaarheid van de vertaling daarbij het belangrijkste speerpunt zijn.
Het NBG onderkent het grote belang van het draagvlak bij de kerkelijke achterban en wil daarom ook graag in contact blijven met deputaten over de revisie om hen te kunnen informeren en/of met deputaten in overleg te gaan over de revisievoorstellen van deputaten. Het NBG zal voor deze contacten zelf het initiatief nemen.
Omdat de focus van het NBG de laatste tijd vooral gericht was op de Bijbel in Gewone Taal zal het naar verwachting nog zeker enige tijd duren voordat de revisie van de NBV kan zijn afgerond. Een einddatum is hiervoor nog niet bekend.
3. Vanwege hun opdracht laten deputaten zich ook informeren over de BGT. Het is de indruk van het NBG en ook van deputaten dat de BGT positief is ontvangen. Er is kritiek, maar het merendeel daarvan was verwacht en/of al langer bekend. Het gaat dan met name om de vertaalmethode. Het NBG staat open voor kritiek en is erg benieuwd naar leeservaringen van mensen. Men heeft gemerkt dat ook in het buitenland belangstelling bestaat voor het vertalen van de Bijbel in gewone taal.
Deputaten vertellen dat zij zich in de komende tijd nader willen verdiepen in de methode en vertaling van de BGT. Ze leggen uit dat de opdracht die ze in dezen hebben ontvangen niet betekent dat de BGT gezien wordt als een alternatieve kerkbijbel/kanselbijbel, maar dat de kerken wel graag geïnformeerd worden over deze vertaling en de gebruiksmogelijkheden.

4. Het NBG staat open voor contact hierover en is te allen tijde bereid vragen te beantwoorden. Het NBG geeft aan dat zij graag hun kennis met anderen delen. Hiermee heeft het NBG recentelijk nog weer nieuwe ervaringen opgedaan bij de masterclasses die verspreid door het land gegeven werden over de BGT. Het NBG heeft deze bijeenkomsten als zeer boeiend en leerzaam ervaren en het viel op dat ook de deelnemers er in het algemeen erg positief over waren. Veel van die deelnemers waren predikanten. Dit bracht het NBG tot de gedachte of het wellicht in een behoefte zou voorzien als de kennis van het NBG gedeeld zou kunnen worden in het kader van de Permanente Educatie Predikanten aan de TU te Kampen. Het NBG gaf aan dat hierover op informele wijze al eens contact was geweest en dat de masterclasses waren meegenomen in de berichtgeving over PEP. Maar men zou ook wel graag nog eens verder spreken over een mogelijk cursusaanbod vanuit het NBG binnen het kader van PEP. Deputaten geven aan te willen bemiddelen om hierover contact tot stand te brengen tussen het NBG en degenen die verantwoordelijk zijn voor PEP.

5. Bij dit punt komt de allernieuwste uitgave van het NBG ter sprake: de Samenleesbijbel. Een Bijbel om thuis aan tafel te lezen met de kinderen of op (de) (zondags)school. Maar ook om mee aan de slag te gaan, vanwege allerlei verwerkingsvragen, knutselopdrachten en extra informatie. Deze bijbel zal naar verwachting eind september 2015 verschijnen. De vertaling is die van de Bijbel in Gewone Taal. Verder krijgen deputaten inzage in nog een aantal nieuwe uitgaven van de Bijbel in Gewone Taal: de Bijbel in Gewone Taal voor jou (versie voor jongeren met extra informatie) en de trouwbijbel in deze vertaling. Ook heeft het NBG een selectie van teksten uit de BGT uitgegeven in verschillende versies.

6 Rapport Steunpunt Liturgie

*Alles is uit hem ontstaan,
alles is door hem geschapen,
alles heeft in hem zijn doel.
Hem komt de eer toe tot in eeuwigheid.*

Deze woorden uit Romeinen 11: 36 weerspiegelen de belangrijkste inspiratie van het Steunpunt Liturgie. Liturgie bepaalt het wezen van de kerk. In de woorden van Stefan Paas: *doxologie is het doel van de kerk*.¹ De drieslag van het lofprijzen - terugkijken, om je heen kijken, vooruit kijken² – raakt de kern van wat liturgie is: het gedenken van Gods grote daden, de betekenis daarvan voor en in het nu, en het verwachtend uitzien.

Advies- en ondersteuning

De communicatie tussen het werkveld en het Steunpunt Liturgie verloopt grotendeels via de mail, soms ook per telefoon. Vanaf de kerkelijke werkvloer komen allerlei praktische en/of inhoudelijke advies- en ondersteuningsvragen binnen. In de verslagperiode ging het om in ieder geval 1006 contactmomenten.

De onderwerpen die op deze manier aan de orde komen, betreffen de volle breedte van de liturgische praktijk. Elke vraag of elk onderwerp kan aanleiding zijn om het bestaande adviesmateriaal te actualiseren, bij te werken, of uit te breiden. Op deze manier kunnen anderen daar weer hun winst mee doen. Deze werkwijze leidt er toe dat de bezinning voor een groot deel voortkomt uit onderwerpen die van onderaf worden aangedragen. Ook brengt het met zich mee dat allerlei verschillende aspecten van een bepaald onderwerp uitgewerkt worden.

Zie bijlage A t/m C voor *Onderwerpen, Plaatsen/spreiding over het land, Overzicht Notities en Documentatiemappen (2013/14-2016²)*

Projecten Liturgisch jaar

Naast het advies- en ondersteuningswerk is er een tweede belangrijke poot van het Steunpunt Liturgie: de projecten rond het Liturgisch jaar. Rond deze projecten is inmiddels een werkgroep ontstaan (theologen, kinderwerk). Van alleen een bijbelleesrooster voor thuis zijn deze projecten uitgegroeid tot een compleet pakket, met naast het bijbelleesrooster materiaal voor kinderen en jongeren, materiaal voor een gemeenteproject, uitgewerkte vespers en een handleiding voor liturgiecommissies, voorgangers en anderen.

De projecten sluiten aan bij het Oecumenisch Leesrooster, zodat men ook gebruik kan maken van materiaal van anderen (bijvoorbeeld het materiaal voor kinderen van Kind op Zondag en handreikingen voor liturgisch bloemschikken, maar ook exegetische en liturgische handreikingen).

Zie bijlage D voor een overzicht van de projecten in de verslagperiode.

¹ Stefan Paas, *Vreemdelingen en Priesters*. Zoetermeer 2015, 235.

² Paas, 237.

Nieuwsbrief en website, artikelen, Lied van de Maand

Het jaarlijkse rooster Lied van de Maand wordt toegestuurd aan de plaatselijke kerken en de scholen van het Gereformeerd basisonderwijs. Dit rooster is een handreiking bij het opbouwen van een eigen basisrepertoire. De achtergrondinformatie bij elk van de liederen wordt op twee manieren aangereikt: bij elk lied een uitgebreid artikel in EREdienst, én bij elk lied een korte toelichting op de website. Deze korte toelichting, waarop steeds geattendeerd wordt via de nieuwsbrief van het Steunpunt Liturgie, kunnen kerken in de eigen situatie gebruiken. Zie ook Bijlage E.

De nieuwsbrief wordt ongeveer tien maal per jaar verstuurd. In EREdienst verschijnt met enige regelmaat een artikel in de rubriek Van het Steunpunt Liturgie. Zie ook Bijlage F.

Liedboek

In hoofdstuk 2a van het deputatenrapport wordt verslag gedaan van de activiteiten m.b.t. het Liedboek (2013). Van de kant van het Steunpunt Liturgie:

- samenstelling en verspreiding van de Handreiking 'Met heel mijn hart'. Zie ook <http://www.steunpuntliturgie.gkv.nl/liederen/#overz>
- Het rooster Lied van de Maand: dit rooster was in de aanloop naar de GS van Ede 2014 en de besluitvorming over het Liedboek in zijn geheel gewijd aan dit nieuwe Liedboek (dat immers in 2013 verschenen was). Ook de roosters van 2014-15, 2015-16 en 2016-17 zijn ingevuld vanuit het Liedboek. De reden daarvoor is, dat het de kerken helpt om de mogelijkheden van de bundel steeds beter in beeld te krijgen en er dus ook steeds meer in thuis te raken. Bij elk lied wordt steeds aangegeven waarom het gekozen is (kerkelijk jaar, moment in de kerkdienst, specifieke gebeurtenissen e.a.).
- Met ingang van het seizoen 2015-16 wordt steeds een korte toelichting beschikbaar gesteld op de site van het Steunpunt. Via de nieuwsbrief wordt daarop geattendeerd. De korte toelichtingen blijven beschikbaar. Zie ook: <http://www.steunpuntliturgie.gkv.nl/liederen/#lvdn>. En zie verder het overzicht in **bijlage E**.
- In het materiaal van het Steunpunt Liturgie wordt, waar dat van toepassing is, aangegeven welke liederen uit o.a. het Liedboek gebruikt kunnen worden. Dat gebeurt o.a. in de projecten rond het Liturgisch jaar. Opnieuw: om de kerken en de voorgangers te helpen de mogelijkheden van de bundel steeds beter in beeld te krijgen en er in thuis te raken.

Diverse contacten

De banden met de TU te Kampen zijn in de verslagperiode verstevigd. Zo is er een tweejaarlijks gesprek (o.a. uitwisseling van informatie) tussen Hans Schaeffer, universitair hoofddocent praktische theologie, en Anje de Heer van het Steunpunt Liturgie. Zie verder hoofdstuk 3 in het deputatenrapport.

Verdere contacten:

- Preekwijzer/Kees van Dusseldorp (m.b.t. de projecten rond het liturgisch jaar);

- Het verzoek om stage te lopen in het kader van het HBO-opleiding Theologie (VIAA te Zwolle). Dit is uiteindelijk niet doorgegaan i.v.m. de een wijziging in de stage-opdracht, maar een stagetraject bij het SL is een goede optie.
- Uitwisseling van materiaal en informatie met Opkijken.nl
- Vrijwilligers: In de verslagperiode is er een werkgroep gevormd rond de project bij het Liturgisch Jaar. Verder is er een vrijwilliger betrokken bij de korte toelichtingen bij liederen op het rooster Lied van de Maand.
- Met oog op afstemming en uitwisseling van materiaal zijn er contacten met Kind op Zondag.
- Er is een bescheiden groei in de belangstelling voor het werk en aanbod van het SL van buiten de Gkv merkbaar. Dat geldt in ieder geval het aanbod van projecten rond het liturgisch jaar, maar niet uitsluitend daar.

Bijlagen

- Bijlage A: *Onderwerpen (adviesvragen)*
- Bijlage B: *Overzicht van plaatsen (adviesvragen)*
- Bijlage C: *Overzicht van de aangevraagde notities en documentatiemappen*
- Bijlage D: *Overzicht van de projecten rond het Liturgische Jaar*
- Bijlage E: *Overzicht van de liedkeuze Rooster Lied van de maandag*
- Bijlage F: *Artikelen in EREdienst (rubriek: Van het Steunpunt Liturgie)*

Bijlage A: Onderwerpen

Liturgie algemeen incl. beleid: 107

Liturgisch Jaar: 506

projecten liturgisch jaar: 386
algemeen: 120

Orden van Dienst: 5

Liturgische onderdelen en aspecten: 65

amen: 1
collecte: 4
credo: 2
formulieren: 5
gebeden; voorbede: 5
kaarsen: 16
kinderen, jongeren: 6
stilte: 1
tafelgebed (A in Orde D): 18
tien woorden: 1
schriftlezingen; voorlezer: 3
schuldbelijdenis: 1
votum: 1
ziekenzalving: 1

Liederen: 90

algemeen: 31
Geref. Kerkboek: 21
Liedboek 2013: 38

Kerkmuziek: 41

algemeen: 13
beleid/muziekprofiel: 28

Doop: 1

doopzondagen: 1

Avondmaal: 29

algemeen: 5
vorm: 7
frequentie: 2
in kleine kring: 2
overgebleven brood en wijn: 1
rond Pasen: 4
avondsmaalslied: 1
in de middagdienst: 2
met zieken thuis: 1
wijn of sap: 1
toelating gasten: 2
collecte bij A: 1

Tweede Dienst: 17

Vespers: 35

Auteursrecht; beamer: 17

Kerkbouw, kerkinterieur: 4

Openbare Geloofsbelijdenis: 1

Symboliek; verbeelding: 19

Vorming en toerusting: 22

Overige: 54

uitvaartliturgie 2
gedachtenis overledenen: 39
anderstalige liturgische teksten: 2
werkbladen: 6
auteurs: 1
kerkorde: 4

Bijlage B: Overzicht van plaatsen 2014-2016/1

[voor zover bekend; niet iedereen vermeldt een woonplaats en/of kerkelijke gemeente]

Groningen

Baflo
Blija
Enumatil
Groningen
Hoogkerk
Leek
Leens
Loppersum
Middelstum
Mussel
Musselkanaal
Oldehove
Roodeschool
Schildwolde
Stadskanaal
Ten Boer
Uithuizermeeden
Ureterp
Veendam
Westerlee
Winneweer
Winsum
Zuidwolde (Gr)

Friesland

Blije-Holwerd
Buitenpost
Drachten
Ferwerd
Franeker
Frieschepalen
Harlingen
Haulerwijk
Heerenveen
Leeuwarden
Oosterwolde
Sneek

Drenthe

Assen
Beilen
Emmen
Hoogeveen
Hooghalen
Meppel
Ruinerwold

Overijssel

Bergentheim
Bruchterveld

Dalfsen
Deventer
Enschede
Gramsbergen
Hardenberg
Hasselt
Heemse
Hengelo
Kampen
Langeslag
Nieuwleusen
Ommen
Staphorst
Steenwijk
St. Jansklooster
Zutphen
Zwartsluis
Zwolle

Gelderland

Ammerzoden
Apeldoorn
Arnhem
Barneveld
Doesburg
Duiven
Ede
Ermelo
't Harde
Harderwijk
Hattem
Heerde
Lichtenvoorde
Neede
Nijkerk
Nijmegen
Voorthuizen
Wageningen
Wapenveld
Wezep
Zaltbommel

Flevoland

Almere
Dronten
Emmeloord
Lelystad
Marknesse
Swifterband
Urk
Zeewolde

Utrecht

Amersfoort
Bunschoten
Driebergen-Rijsenburg
Houten
Leidsche Rijn
Leusden
Lisse
Mijdrecht
Nieuwegein/IJsselstein
Soest
Spakenburg
Veenendaal
Woerden
Zeist

Noord-Holland

Alkmaar
Amstelveen
Beverwijk
Broek op Langedijk
Bussum
Den Helder
Haarlem
Heemskerk
Hilversum
Ijmuiden
Katwijk
Ouderkerk a/d Amstel
Zaandam

Zuid-Holland

Alblasserdam
Alphen a/d Rijn
Barendrecht
Bergschenhoek
Bodegraven
Boskoop
Capelle a/d IJssel
Delft
Den Haag
Dordrecht
Gorinchem
Gouda
Hardinxveld-Giessendam
Krimpen
Leerdam
Lisse
Maassluis
Middelharnis

Monster
Nieuw-Lekkerland
Oegstgeest
Ridderkerk
Rijnsburg
Rotterdam
Scheveningen
Sliedrecht
Vlaardingen
Voorburg
Waddinxveen
Zoetermeer
Zwijndrecht

Zeeland

Axel
Brouwershaven

Goes
Terneuzen
Vlissingen
Vrouwenpolder
Zaamslag

Noord-Brabant

Almkerk
Berg op Zoom
Breda
Eindhoven
's-Hertogenbosch
Tilburg
Waardhuizen
Zevenbergen

Limburg

Anders

Baptisten
Vrij Evang. Gemeente
Curaçao
deputaten CGK
Geref. Kerkblad
Generale Synode
ISOK
Opkijken.nl
PreekWijzer
PKN
NGK
TUK
uitgeverij Boekencentrum

Bijlage C: Notities en Documentatiemappen

N: Notitie

D: Documentatiemap

grijs vlak: over dit onderwerp bestaat/bestond geen Notitie/Documentatiemap

leeg vlak: niet aangevraagd

	2013-14		2014-15		2015-16	
	N	D	N	D	N	D
Actieve gemeente	4		3		1	
Avondmaal – algemeen	4	2	3		6	1
Avondmaal – vorm	5		4		7	1
Avondmaal – structuur van de viering			1		5	
Avondmaal – frequentie	5		1		5	2
Avondmaal – voorbereiding	2		1		3	
Avondmaal – gasten	3		1		2	
Avondmaal en kinderen					3	
Avondmaal rond Pasen		1			1	
Avondmaal-sursum corda						
Avondmaal in kleine kringen	11					
Andere instrumenten	1		3		4	
Basiskennis liturgie	8		10		18	
Beleid kerkmuziek	3		1		7	
Beurtzang					3	
Cantorij	2		1		2	
Categoriale diensten						
Christelijke symboliek			1			
Collecte	3		1		4	
Coördinator Eredienst	1		42		5	
Credo			1			
Criteria kerkliederen						
Doop					1	
Doop door onderdompeling					1	
Doop en gemeente					1	
Doop en aanwezigheid moeder						
Doopdiensten			1		1	
Formulieren oud en nieuw	3		1		2	
Gang door de dienst						
Gasten in de dienst						
Gebeden	3				1	1
Gebeden – Handreiking voorbeden	6					
Gedenken overledenen	2		1		34	
Handoplegging						
Houding en beweging					1	
Jongeren en kerkdienst	1		1		2	1
Kaarsen		1				1
Kerkdienst en cultuur					2	
Kerkdiensten op feestdagen/kerkrecht						
Kerkelijk jaar	3		1		2	
Kerkenraad en Liturgie	1		2			
Kerkinterieur	1	1			1	
kerkbouw		1				
Kind en kerkdienst	2		2		3	1

Kind en kerkdienst – sacramenten	3		1		3	
Kerkdienst – beleving en betrokkenheid					24	
Kindmoment liturgisch				1		3
Kerklied en kerkmuziek						1
Lezingen	1		1		1	
Liedboek 2013	296		8		1	
Liederen en gezangen	2		4		2	
Liederen evang.-char. en GK						
Liturgie en auteursrecht	4		7		5	
Liturgie en kerkorde	5		3		5	
Liturgie en verbeelding	1	1	1		1	
Liturgische ontwikkelingen en besluiten	4		2		3	
Loven, lofprijzing	1		2			
Orde B			1		3	
Orde C	2		1		3	
Orde D	2		1		18	
Ouderendiensten						
Preekvoorbereidingswerkgroep	1				1	
Raamwerk liturgiebespreking						
Regeling kerkmuziek			1			
Rond het Kerstfeest	1		3		1	3
Rond het Paasfeest	8	1	4		2	5
Rond het Paasfeest – HePi						
Rond het Paasfeest – Lichtsymboliek			9		4	
Schriftlezingen				1		
Stilte	3	1	1		1	1
Schuldbelijdenis en Genadeverkondiging					3	1
Symbolische bloemsierkunst						
Taizé	1	1				
Themajaar liturgie						
Tien Woorden	2		1		1	1
Tweede dienst	7		3		13	2
Tweede dienst – samenkomsten bijbel	7		2		12	
Tweede dienst – eigen karakter mo en 2 ^{de} dienst	9		7		17	
Uitvaartsamenkomsten			1		1	
Vaste liturgische onderdelen	1		2		1	1
Vesper	4		1			1
Visiedocument liturgie	5		4		9	
Vorbereiding	3					1
Het voorbereiden van een kerkdienst	1				2	
Voorlezer	1		1		1	1
Vrouw - voorganger - voorlezer			1			
Werkplan	4		5		6	

Bijlage D: Projecten Liturgisch Jaar

Werkgroep

Geranne van Dijk, theoloog, Anje de Heer (Steunpunt Liturgie), Hanna Holwerda, museoloog en kinderwerker, Harrie de Hullu, theoloog, Annemarie Kuijvenhoven-Dwarshuis, theoloog, Roel Sietsma, theoloog.

Projecten

Veertigdagentijd en Pasen 2014: *Want er staat geschreven*

- Bij Matteüs 21-27 gecombineerd met de verwijzingen daarin naar het OT;
- Onderdelen:
 - Bijbelleesrooster (5 maart – 25 april)
 - Veertigdagenkalender (kinderen) 'Een wandeling over de muren van Jeruzalem' (5 maart – 16 april)
 - Vespers voor de Stille Week (maandag t/m vrijdag)

Advent, Kerst en Epifanie 2014-2015: *Verder kijken*

- Aan de hand van Marcus/Johannes en Jesaja (Advent en Kerst) en Kolossenzen (Epifanie)
- Onderdelen:
 - Bijbelleesrooster (30 november t/m 4 januari en 5 januari t/m 17 februari)
 - Adventskalender (kinderen) 'Verder kijken dan je neus lang is met verderkijzers uit de Bijbel'
 - rooster bij het aansteken van de Adventskaarsen
 - Adventslied 'Door de ramen van de tijd' (tekst Ria Borkent, melodie: Roelof Elsinga)
 - Handleiding voor liturgiecommissies, voorgangers en kinderwerkers

Veertigdagentijd en Pasen 2015: *Een tuin bloeit rond het open graf*

- Bij Marcus
- Onderdelen:
 - Bijbelleesrooster (18 februari t/m 12 april)
 - Veertigdagenkalender (kinderen) (18 februari t/m 5 april)
 - Avondgebeden voor alle weken van de Veertigdagentijd (of de Stille Week)
 - Opzet voor zes gespreksavonden/gemeenteproject
 - Handleiding voor liturgiecommissies, voorgangers en kinderwerkers

Advent, Kerst en Epifanie 2015-2016: *Er is een tijd*

- Uitgaande van Lucas 1 en 2
- Onderdelen:
 - Bijbelleesrooster
 - 29 november t/m 23 december – Advent: *Hoe laat is het?*
 - 24 december t/m 3 januari – Kersttijd: *Het uur U*
 - 4 januari t/m 9 februari – Epifaniëntijd: *Op weg aan de hand van resp. Johannes, Maria, Jesaja, De Weg*
 - Adventskalender (kinderen)
 - Kinderlijn
 - rooster bij het aansteken van de Adventskaarsen
 - Adventslied 'Er is een tijd' (tekst: Ria Borkent)

- Werkbladen 12+
- Opzet voor vier gespreksbijeenkomsten/gemeenteproject in de tijd van Epifanie: *‘Samen in gesprek aan de hand van resp. Johannes, Maria, Jesaja, De Weg’*
- Handleiding voor liturgiecommissies, voorgangers en kinderwerkers

Veertigdagentijd, Pasen en Paastijd 2016: *Volhouden!*

- Bij Hebreëën
- Onderdelen:
 - Bijbellesrooster
 - *Volhouden!* (10 februari t/m 3 april)
 - *Neem plaats aan mijn rechterhand* (5 t/m 15 mei; zie: Pinksternoveen)
 - Veertigdagenkalender (kinderen) ‘De tabernakel’
 - Vespers voor de Stille Week (maandag t/m vrijdag)
 - Opzet voor zeven gespreksavonden/gemeenteproject
 - Werkbladen 12+
 - Handleiding voor liturgiecommissies, voorgangers en kinderwerkers
 - Pinksternoveen
 - Bijbellesrooster *Neem plaats aan mijn rechterhand* (5 t/m 15 mei)
 - Uitgewerkte opzet voor een dagelijks ochtend- of avondgebed

Advent en Kersttijd 2016-2017: *Maak het mee*

- **Onderdelen:**
 - Bijbellesrooster
 - Adventskalender
 - Vespers voor de adventstijd
 - kaarsenrooster
 - Handleiding bij het 12+-materiaal van Kind op Zondag
 - Handleiding voor liturgiecommissies, voorgangers en kinderwerkers

Epifanie 2017

- **o.a.** Opzet voor een gemeenteproject (Epifanie; zal doorlopen in de Veertigdagentijd)

Bijlage E: Lied van de maand

Het rooster wordt opgebouwd aan de hand van een *jaarthema*. Verder spelen bij de samenstelling o.a. de volgende aspecten een rol: de gang van het jaar, eventuele andere actualiteiten, de praktijk van de kerkdienst, en het dagelijks leven. In verband met de verschijning van het Liedboek 2013 en het synodebesluit daarover, lag in de verslagperiode de nadruk op deze bundel.

Jaarthema's

- 2013-2014: ***Kennismaken met het nieuwe Liedboek*** (vooral: een beeld schetsen van de breedte en de diverse mogelijkheden van deze nieuwe bundel)
- 2014-2015: ***Vertrouwd raken met het nieuwe Liedboek*** (vooral: de mogelijkheden van de bundel voor de gereformeerde praktijk)
- 2015-2016: ***Alles wat adem heeft*** (idem)
- 2016-2017: ***Vlammen zijn er vele*** (Aansluiting bij 500 jaar Reformatie door de lijn te trekken van de eeuwen voor de Reformatie, via de Reformatie zelf en de eeuwen daarna naar nu. Dit aan de hand van de invalshoek 'Verbinding': Vlammen zijn er vele, één is het licht, licht van Jezus Christus (zie LB 970).

Liederen in de periode 2013-2017, de keuzes en de mogelijkheden

Iedere dag

- 226 *Dank U voor uw overvloed* (bij de maaltijd)
- 230 *Het eten staat op tafel klaar* (bij de maaltijd)
- 249 *All night, all day* (avond)
- 254 *Vriendelijk licht, dat heel de dag* (avond)
- 237 *O zalig licht, Drievuldigheid* (avond)

kerkdienst

- 287 *Rond het licht dat leven doet* (aanvang)
- 432a, b, c en d (antifonen bij de openingspsalm)
- 301 *Kyrie – Heer, ontferm U* (Kyrie/smeekgebed aan het begin van de dienst)
- 305 *Alle eer en alle glorie* (Gloria/lofprijzing aan het begin van de dienst)
- 869 *Schuldig staan wij voor u, Heer* (Schuldbelijdenis)
- 368d *Houd mij in leven, wees Gij mijn redding* (na de schriftlezing)
- 342 *In God de Vader op zijn troon* (Geloofsbelijdenis)
- 367k *Hoor ons bidden, God, en luister*, 368b *Dauw hemel, wolken regen heil* (bij de voorbeden)
- 400 *Voordat ik kan ontvangen brood en wijn* (Avondmaal)
- 409 *Lam van God onschuldig* (Avondmaal)
- 416 *Ga met God en Hij zal met je zijn* (afsluiting)
- 432 *Christus ging als eerste* (doop)

psalm anders:

- 4a *Verhoor mij als ik roep tot U* (jazzpsalm)
- 23d *Was ik een schap* (psalmlied, kinderlied)
- 25b en 368d *Houd mij in leven, wees Gij mijn redding* (25b: psalm in beurtzang, 368: kernvers)
- 78a *Luister, volk van God* (licht)
- 98a *Zing een nieuw lied voor God de Here* (psalmcanon)
- 150b *Alles wat adem heeft, love de Heer* (beurtzang)
- 432a, b, c, d *antifonen/keerverzen bij de openingspsalmen van de zondagen van Advent*

kerkelijk jaar

advent

- 368b *Dauw hemel, wolken regen heil* (bij de voorbeden in de Adventstijd)
- 446 *O wijsheid, daal als vruchtbare taal*

kerst

- 505 *In de nacht gekomen*

epifanie

- 432 *Christus ging als eerste*
- 425 *Wij willen de bruiloftsgasten zijn*
- 466 *Nu Gij de doop ontvangt in de Jordaan*
- 534 *Hij die de blinden weer liet zien*

veertigdagentijd

- 237 *Zo spreekt de Heer die ons geschapen heeft*
- 400 *Voordat ik kan ontvangen brood en wijn*
- 540 *Het waren tien geboden*
- 859 *Schuldig staan wij voor u, Heer*

biddag

palmzondag

goede week

- 560 *Hij ging die weg zo eenzaam*

Goede Vrijdag t/m Pasen

- 589 *Als alles duister is*
- 618 *Christus lag in de dood ter neer*

Paastijd

- 574 *Glorie zij U, Christus*
- 305 *Alle eer en alle glorie*
- 362 *Hij die gesproken heeft een woord dat gaat*
- 618 *Christus lag in de dood ter neer*
- 652 *Zingt Jubilate voor de Heer*

Hemelvaart

- 362 *Hij die gesproken heeft een woord dat gaat*
- 666 *De Heer is opgetogen*

Pinksteren

- 693 *Wij vieren vandaag het feest*
- 362 *Hij die gesproken heeft een woord dat gaat*
- 673 *Heilige liefdeskracht*

Vredesweek

- 970 *Vlammen zijn er vele*

Michazondag:

- 712 *Het jaar neigt zich tot stille groet*
- 992 *Wat vraagt de Heer nog meer van ons*

Hervormingsdag

- GK16 221 *Nu zingen wij getroost en blij*

dankdag:

- 712 *Het jaar neigt zich tot stille groet*
- 716 *Zaaien, maaien, oogsten*

laatste zondag kerkelijk jaar

- 776 *Er wordt een nieuwe stad gebouwd*

kerk

- 973 *Om voor elkaar te zijn uw oog en oor*
- 976 *Ons heeft de Heer met liefde neergeschreven*

geloven

- 936 *Luister naar de wind*

gerechtigheid

- 992 *Wat vraagt de Heer nog meer van ons*

kinderlied

- 23d *Was ik een schaap*
- 166a *Hij wandelt in zijn koningsjas*
- 226 *Dank U voor uw overvloed*
- 666 *De Heer is opgetogen*
- 716 *Zaaien, maaien, oogsten*
- 776 *Er wordt een nieuwe stad gebouwd*

bekend maar vernieuwd

- 409 *Lam van God onschuldig*
- 446 *O wijsheid, daal als vruchtbare taal*
- 482 *Er is uit 's wereld duistere wolken*
- 618 *Christus lag in de dood ter neer*

andere stijlen

- 4a *Verhoor mij als ik roep tot U* (jazz)
- 301 *Kyrie – Heer, ontferm U* (verschillende stijlen van het *Kyrie*, o.a. oosters-orthodox, Taizé, Afrika, Iona)
- 589 *Als alles duister is* (Taizé)
- 249 *All night, all day* (negro spiritual)
- 936 *Luister naar de wind* (wereldmuziek)

andere vormen*canon*

- 98a *Zing een nieuw lied voor God de Here*
- 226 *Dank U voor uw overvloed*
- 230 *Het eten staat op tafel klaar*
- 693 *Wij vieren vandaag het feest*

beurtzang

- 25a *Houd mij in leven, wees Gij mijn redding*
- 249 *All night, all day*
- 416 *Ga met God en Hij zal met je zijn*

kernvers

- 368d *Houd mij in leven, wees Gij mijn redding*

antifoon

- 432a, b, c, d

gebedsacclamatie

- 367k *Hoor ons bidden, God, en luister*
- 368b *Dauw hemel, wolken regen heil*

overig

- 301 *Kyrie – Heer, ontferm U* (verschillende vormen van het *Kyrie*, o.a. meerstemmig, beurtzang, canon)

Bijlage F: Artikelen in EREdienst (rubriek: Van het Steunpunt Liturgie)

Variaties op een thema. Over liturgie en variatie – jg. 41 nr. 2, maart 2014, 14-16.

‘Doe dit telkens opnieuw’ – Maar waar? Over het vieren van de Maaltijd van de Heer in kerk of kring – jg. 41 nr. 3, mei 2014, 4-10.

Wie ben je. Over het opstellen van een muziekprofiel – jg. 41 nr. 5, september 2014, 4-7.

Met heel mijn hart. Over de handreiking bij Liedboek 2013 – jg. 41 nr. 6, november 2014, 20.

De kracht en de zwakte van de herhaling. Over liturgie en vaste vormen – jg. 42 nr. 1, januari 2015, 4-7.

Liturgische gastvrijheid – jg. 42 nr. 4, juli 2015, 4-9.

De drieslag van de kerkelijke feesttijden – jg. 42 nr. 6, november 2015, 5-7.

De baard, het bal en de achtertuin. Openbare geloofsbelijdenis voor het voetlicht. – jg. 43 nr. 5, september 2016, 10-16.

Van: de vertegenwoordiger namens de GKv in het bestuur van de ISK, Jetze Baas

Voor: Rapportage deputaten liturgie en eredienst

Datum: 1 september 2016

GKv en ISK

1. Inleiding

In 2008 hebben de GKv besloten lid te worden van de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK) (zie hieronder bijlage 1). Vanaf 2009 zijn de GKv ook vertegenwoordigd in het bestuur van de ISK in de persoon van Jetze Baas.

2. Activiteiten

In 2013 is het Liedboek, zingen en bidden in huis en kerk gepresenteerd.

De synode van de GKv in Ede 2014 heeft het Liedboek vrij gegeven voor gebruik in de kerken.

Het besluit had als gevolg dat het Liedboek leidend zal worden en het, nog uit te geven, gereformeerde kerkboek als aanvullend zal worden gebruikt.

Voor de ISK was het daarom uitermate verwarrend waarom de deputaten alsnog om toestemming hebben gevraagd om 48 psalmen uit het Liedboek over te mogen nemen voor het nieuwe gereformeerde kerkboek. Uiteindelijk is die toestemming wel verleend, nadat het deputaatschap toezegde een inspanningsverplichting op zich te nemen om het Liedboek meer ingang te doen vinden in de kerken.

Na de uitgave van het Liedboek heeft de ISK zich voornamelijk bezig gehouden met de volgende zaken:

- a) Ontwikkelen van een, digitaal, compendium bij het Liedboek.
- b) Beleid maken voor de komende jaren, met name op het gebied van de psalmen.
- c) Het aanpassen van de structuur van het algemeen bestuur in werkgroepen.
- d) Uw vertegenwoordiger is inmiddels benoemd als 2^e voorzitter van de ISK.

3. Vragen

1. Zijn de GKv zich bewust wat het lidmaatschap van de ISK inhoudt?
2. Hoe wordt het gebruik van het Liedboek in de GKv bevorderd? Uiteindelijk zijn de GKv mede opdrachtgever voor het tot stand komen van dit Liedboek (Bijlage 2). Hoe wordt duidelijk gemaakt wat de verhouding is tussen het Liedboek 2013 en het Gereformeerd kerkboek?
3. Zou de positie van de vertegenwoordiger van de GKv in de ISK niet sterker ingebed kunnen worden? Het is nu een functie zonder 'last of ruggespraak'. Dat schept een enorme ruimte.

4. Aanbevelingen

De GKv blijven actief deelnemen aan de ISK, om mee te werken aan de ontwikkeling van het kerklied en ook om eventueel te komen tot een nieuwe gezamenlijke psalmberijming.

De inspanningsverplichting aangaande de kerken te ondersteunen bij het verder invoeren van het Liedboek en de positie aan te geven ten opzichte van de aanvullende rol van het Gereformeerd Kerkboek. Dat zou o.a. kunnen door het stimuleren van het gebruik maken van de promotieavonden, het promoten van het dagboek 'Iedere dag een nieuw begin, dagelijks op weg met het liedboek.'

De mogelijkheid te overwegen om de afgevaardigde naar de ISK op te nemen in het deputaatschap voor de liturgie.

Bijlage 1

De Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK) stelt zich tot doel de kennis, de ontwikkeling en het gebruik van het kerklied in de Nederlandse taal te bevorderen. De ISK doet dit in opdracht van de vier kerken die het Liedboek voor de Kerken (1973) als hun officiële bundel

gebruiken: de Protestantse Kerk in Nederland, de Algemene Doopsgezinde Sociëteit, de Broederschap der Remonstranten en de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB. In 2008 zijn de Nederlands Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt tot de ISK toegetreden. In 2009 werd de Verenigde Protestantse Kerk in België lid van de ISK. In 2011 is de Evangelisch-Lutherse kerk in België toegetreden.

In het bestuur van de ISK zijn de genoemde kerken vertegenwoordigd.

Bijlage 2

In 2007 stemde de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland unaniem in met de aanpak voor het samenstellen van een nieuw liedboek, als vervanger van het Liedboek voor de Kerken, dat dateert van 1973. Deze aanpak was aan de synode voorgelegd door de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (verder aangeduid als ISK), die met die instemming ook de opdracht op zich nam dat nieuwe liedboek (Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk) samen te stellen.

Als mede-opdrachtgevers fungeert een zevental andere kerken in Nederland en België, namelijk:

- de Algemene Doopsgezinde Sociëteit
- de Broederschap der Remonstranten
- de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB
- de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt
- de Nederlands Gereformeerde Kerken
- de Verenigde Protestantse Kerk in België
- de Evangelisch-Lutherse Kerk in België.